

بخش اول: از جبهه‌های کردستان

تأسیس مؤسسه مطالعات اهل بیت (ع)

○ جناب استاد درویشی، بسیار سپاسگزاریم که فرصت خود را در اختیار هفته‌نامه افق حوزه قرار دادید. به‌عنوان طلبه سخن، بفرمایید فعالیت‌های علمی و تبلیغی شما در عرصه بین‌الملل و ادیان و مذاهب از کجا آغاز شد و چه شد که به این مسیر متفاوت گام نهادید؟

بنده هم از حضور شما عزیزان رسانه «حوزه» صمیمانه تقدیر و تشکر می‌کنم. آغاز ورود من به دنیای ادیان و مذاهب، به دوران دفاع مقدس بازمی‌گردد. در سال ۱۳۶۶ برای خدمت رزمی، تبلیغی در کنار رزمندگان به منطقه کردستان اعزام شدم و پس از مدتی، مدیریت حوزه‌های علمیه اهل‌سنت در استان‌های کردستان، کرمانشاه و آذربایجان غربی را که زیر نظر نماینده حضرت امام (ع) در منطقه کردستان و با عنوان «مرکز بزرگ اسلامی غرب کشور» فعالیت می‌کرد، بر عهده گرفتم.

این مأموریت که خود مجالی مفصل برای گفت‌وگو می‌طلبید، سرآغاز آشنایی من با دنیایی متفاوت بود؛ ارتباط با علما و حوزه‌های علمیه اهل‌سنت شافعی در کردستان و به‌تبع آن، اهل‌سنت دیگر نقاط کشور.

این فضا به‌تدریج پای مرا به کنفرانس‌های بین‌المللی در ایران، از جمله کنفرانس وحدت اسلامی، باز کرد؛ کنفرانسی که در آن شخصیت‌های برجسته جهان اسلام، از قبیل «یوسف قرضاوی» و دیگر اندیشمندان مسلمان حضور پیدا می‌کردند. همچنین سفرهای متعددی به کشورهای مختلف، از جمله هند، سوریه، عربستان، کشورهای متعدد اروپایی، حوزه بالکان، آسیای میانه (تاجیکستان و گرجستان) و نیز کشورهای قاره آفریقا داشتم. این سفرها با هدف شرکت در اجلاس‌ها و همایش‌های علمی و بازدید از مراکز حوزوی، دینی و آکادمیک انجام می‌شد و موجب آشنایی عمیق‌تر من با دنیای ادیان و مذاهب و نیز شخصیت‌های علمی و دینی مرتبط با این حوزه شد.

در آن دوران که طلبه جوانی بودم، این تجربه‌های میدانی، مسیر تحصیلی مرا نیز تغییر داد. در مدت توفیق حضور در منطقه کردستان، شامل استان‌های کردستان، کرمانشاه و آذربایجان غربی، هرگاه موضوعات فقهی، مانند «مکاسب» را با دوستان طلبه هم‌زم شیعه و برخی از فضلاء اهل سنت مباحثه می‌کردیم، تلاش می‌کردم به‌افتضای فضا، در کنار فقه شیعه، از منابع علمی و مبانی فقهی سایر مذاهب اهل‌سنت نیز آگاه شوم و بدانم فقه‌ای شافعی، حنفی و مالکی در این‌باره چه نظری دارند.

در موضوعات علم کلام نیز همین رویه را دنبال می‌کردم تا دیدگاه‌های ماتریدیه، اشاعره، معتزله و جریان‌های نوپدید کلامی را بشناسم. بدین‌ترتیب، درس‌خواندن ما صبیغه تطبیقی به خود گرفت و در ادامه، به‌طور طبیعی وارد عرصه کلام، اخلاق و فقه ادیان شدیم تا قلمروهای مشترک را بیابیم و در میدان تحقیق و اجرا، به‌صورت کاربردی از آن بهره بگیریم؛ مسیری که با جریان عمومی و سنتی حوزه تفاوت‌هایی داشت.

همین جاذبه، سبب شد حضورم در این منطقه، با وجود ناامنی‌ها و مخاطرات فراوان، به حدود بیست سال برسد. به یک معنا، خود را عمیقاً مدیون فضای حقیقتاً علمی و طلبگی، مراحم و محبت‌های عاطفی و نیز مذاکرات و مباحثات علمی با علما و فضلاء اهل‌سنت کردستان می‌دانم و به این دوران خدمت، افتخار می‌کنم.
○ گویا این دغدغه‌ها منجر به تأسیس یک مؤسسه تخصصی در سال ۱۳۷۰ شد. درباره مأموریت‌های آن مؤسسه توضیح بفرمایید.

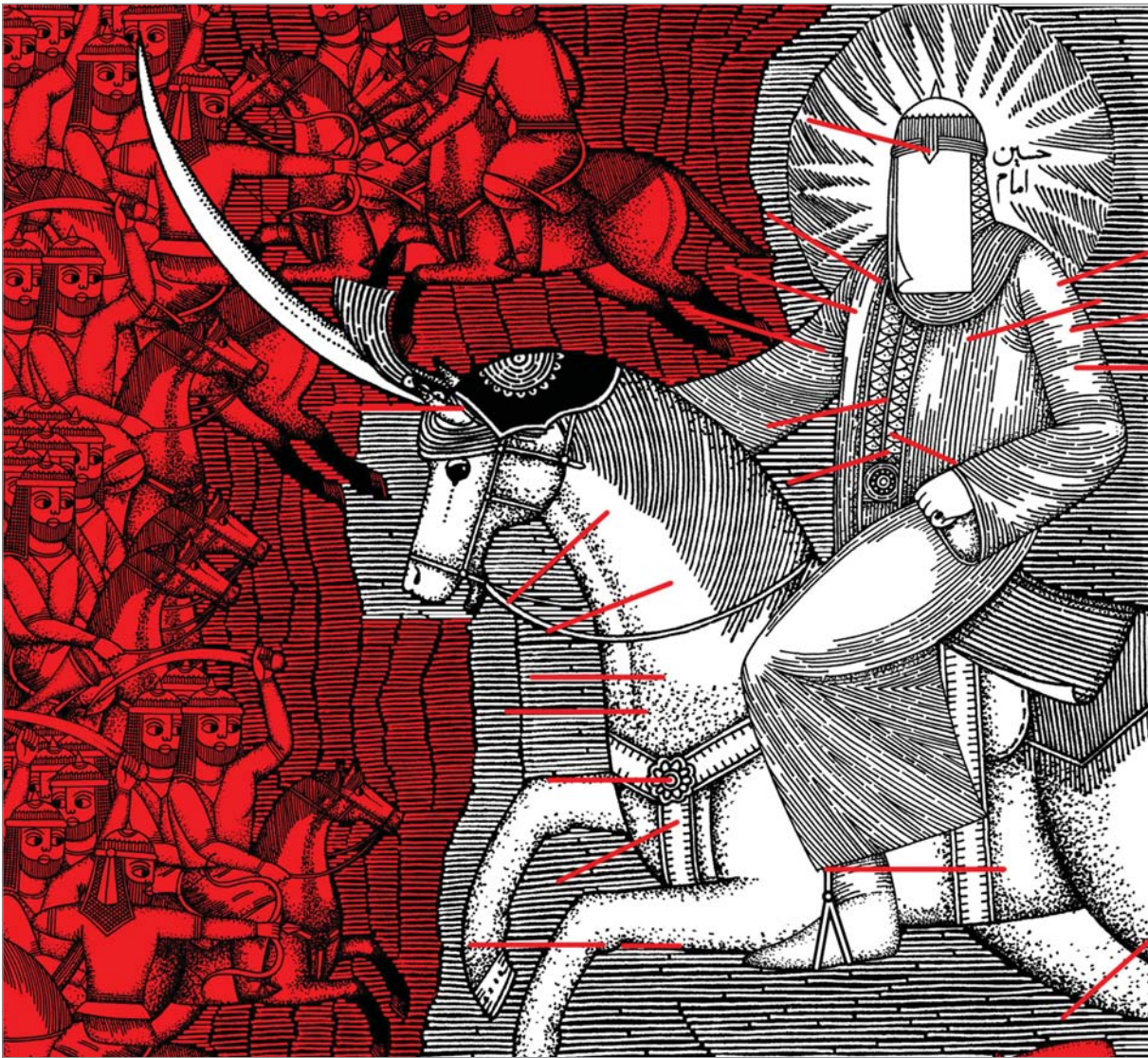
بله، این مسیر متفاوت حوزوی باعث شد که در سال ۱۳۷۰، به‌همراه سه‌تن از دوستان هم‌فکر خود که برخی از آنان نیز در کنار بنده در آن منطقه توفیق خدمت داشتند . و امروز بعضی از ایشان در بدنه اصلی و برجسته حوزه منشأ خدمات ملی و بین‌المللی هستند و شاید مایل به ذکر نام‌شان نباشند. «مؤسسه مطالعات اهل‌بیت (ع)» را رسماً تأسیس کنیم. بحمدالله این مؤسسه تاکنون به‌صورت مستمر به فعالیت خود ادامه داده و دفتر آن در شهر قم، نبش کوچه ۲، خیابان ۴۵ متری عمار یاسر، مستقر است.

از همان ابتدا، رسالت و مأموریت این مؤسسه را در سه محور تعریف کردیم؛ محورهایی که در آن زمان بسیار نوآورانه بود و به‌گمان من، هنوز هم در بسیاری از عرصه‌ها کم‌رقیب و حتی بی‌رقیب است.

۱. مطالعه و ارتباط با فرقه‌های شیعه‌تبار

نخستین محور، مطالعه و برقراری ارتباط با فرقه‌های شیعه‌تبار، از جمله اسماعیلیه، علویان، جامعه یارسان (اهل حق) و شیخیه و شاخه‌های مختلف این جریان‌ها در ایران و کشورهای همجوار بود.

در آن زمان، کمتر کسی به‌صورت جدی به سراغ این جریان‌ها می‌رفت و اگر هم مجموعه‌ای در این زمینه فعالیت می‌کرد، متأسفانه عمدتاً رویکرد آن، معطوف به اثبات کفر یا ردّ آنان بود؛ اما ما رویکرد متفاوتی را برگزیدیم. همان‌گونه که نهاد‌های دیگر برای تعامل و هم‌افزایی با پیروان مذاهب اهل‌سنت یا شاخه‌های ارتدوکس،

عاشورا پژوهی در مسیحیت

وزمینه‌های تعامل علمی و هم‌افزایی

در قلمروی مفاهیم مشترک معنوی و اخلاقی

گفت‌وگو با حجت‌الاسلام والمسلمین هادی درویشی

با اینکه اکثریت پیروان اهل‌سنت در دنیای اسلام خود را دوستدار اهل‌بیت پیامبر اکرم (ع) می‌دانند، در میان شافعیان، حنفیان، مالکیان و حنبلیان، طریقت‌های صوفیانه متنوع و متنثری وجود دارد که سلسله طریقت خود را به حضرت امیرالمؤمنین علی (ع) می‌رسانند؛ از جمله قادریه، چشتیه، شاذلیه، رفاعیه، نقشبندیه و مولویه.

برخی از این طریقت‌ها، مانند چشتیه و بعضی از شاخه‌های قادریه، در برخی مناطق آن‌چنان به مکتب تشیع نزدیک‌اند که گاه خود را «سنی اثنا عشری» معرفی می‌کنند. بسیاری از آنان نیز خود را از سادات حسنی و حسینی می‌دانند و با شهرت‌هایی مانند حسنی، حسینی، سجادی و مانند آن شناخته می‌شوند. آنان معتقدند که نیاکان‌شان در دوران بنی‌امیه و بنی‌عباس، به‌دلیل فشارها، تهدیدها و تعقیب‌ها، در شرایط تقیه به سر می‌بردند و در عمل، فقه یکی از مذاهب اهل‌سنت را پذیرفتند. به‌تدریج نیز با برخی تفاوت‌های فقهی، مانند تکتف در نماز و نیز با احترام به پیشینه تاریخی خلفا کنار آمدند؛ اما همچنان بیشترین تأکید خود را بر مرجعیت علمی، معنوی و ولایی اهل‌بیت (ع) در جهان اهل‌سنت حفظ کرده‌اند.

تجربه‌های فراوانی در زمینه تعامل با این طریقت‌ها داشته‌ایم که بیان آن‌ها در این مجال نمی‌گنجد. برخی از پژوهشگران، تصوف در جهان اهل‌سنت را یکی از مهم‌ترین دروازه‌های ورود غیرمسلمانان به اسلام دانسته‌اند و برای آن نمونه‌هایی همچون هانری کرین در حوزه مطالعات ادیان و افرادی مانند: شهید حسن شحاته و شیخ محمد تبجانی در حوزه مطالعات مذاهب را مطرح می‌کنند. نکته جالب توجه آن است که کشورهای غربی نیز از این تکتگرایی صوفیانه حمایت می‌کنند. برای مثال، اگر طریقت‌هایی مانند قادریه، نقشبندیه، چشتیه، رفاعیه و حتی برخی طریقت‌های صوفی منتسب به تشیع بخواهند در آمریکا با اروپا شعبه یا مراکز فرهنگی تأسیس کنند . که نمونه‌های آن نیز وجود دارد . معمولاً با حمایت یا دست‌کم با سهولت بیشتری مواجه می‌شوند؛ زیرا این جریان‌ها را مصداقی از پلورالیسم مذهبی ارزیابی می‌کنند. در مقابل، برای

جریان‌های رسمی مذاهب اهل‌سنت و شیعه، چنین زمینه‌ای به این آسانی فراهم نمی‌شود.

۳. معرفی ابعاد قیام و معارف عاشورا به غیرمسلمانان

این بند از سال ۱۳۷۰ در اساسنامه مؤسسه اهل‌بیت (ع) به‌صورت یک آرزو وجود داشت؛ اما به‌دلیل محدودیت‌های مالی و دسترسی دیگر، کمتر موفق به اجرای آن می‌شدیم.

بخش دوم: هم‌افزایی با بنیاد بین‌المللی عاشورا

○ چه شد که فعالیت‌های مؤسسه مطالعات اهل‌بیت (ع) به بنیاد بین‌المللی عاشورا پیوند خورد و هم‌افزا شد؟

وقتی مطلع شدم که بر اساس مصوبه امور بین‌الملل دفتر مقام معظم رهبری، مؤسسه‌ای با عنوان «بنیاد بین‌المللی عاشورا» ذیل مجمع جهانی اهل‌بیت (ع) تشکیل شده است و ارکان آن را شخصیت‌های برجسته‌ای همچون دبیرکل مجمع جهانی اهل‌بیت (ع)، رئیس سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، دبیرکل مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی و دیگر مسئولان و سازمان‌های فعال در عرصه بین‌الملل تشکیل می‌دهند، انگیزه مضاعفی برای همکاری در این عرصه پیدا کردم.

مدیریت این بنیاد بر عهده شخصیت برجسته‌ای چون آیت‌الله اختری است؛ شخصیتی که سابقه معاونت بین‌الملل دفتر مقام معظم رهبری، سفارت جمهوری اسلامی ایران در سوریه، دبیرکلی مجمع جهانی اهل‌بیت (ع) و ریاست کنونی شورای عالی این مجمع را در کارنامه خود دارد. با توجه به ارادت دیرینه‌ای که به ایشان داشتم و نیز سابقه همکاری‌های علمی و پژوهشی در زمینه فرق شیعه‌تبار، بر آن شدم که در جایگاه معاون آموزش و پژوهش بنیاد، در تحقق این رسالت انجام وظیفه کنم.

در عمل، برای هم‌افزایی هرچه بیشتر و تحقق بهتر اهداف معرفی حضرت امام حسین (ع) و معارف عاشورا به غیرمسلمانان، از پیگیری بخشی از برنامه‌ها و اهداف مستقل مؤسسه‌ای که مدیریت آن را بر عهده داشتم، چشم‌پوشی کردم و بخش عمده توان، وقت، امکانات، ساختمان مؤسسه و ظرفیت همکاران هم‌فکر خود را در مسیر همکاری و خدمت به بنیاد بین‌المللی عاشورا به‌کار گرفتم.

اکنون بیش از پنج‌سال است که در سمت معاون آموزش و پژوهش این بنیاد مبارک، توفیق خدمت دارم. مأموریت اصلی ما در بنیاد، معرفی حضرت امام حسین (ع) و معارف عاشورا به غیرمسلمانان در خارج از کشور، پشتیبانی علمی و محتوایی و سازماندهی و تقویت مراکز و مجموعه‌های حسینی در سراسر جهان است.

بخش سوم: ضرورت ترجمه آثار مستشرقان و اندیشمندان غیرمسلمان همسو

○ جناب استاد، با توجه به گستردگی منابع غنی اسلامی و شیعی درباره امام حسین (ع)، چه نیازی به ترجمه آثار مستشرقان و نویسندگان غیرمسلمان احساس کردید؟ آیا هدف، نقد این آثار است یا معرفی نگاه‌های غربی به مخاطب ایرانی؟ معیار گزینش شما چیست؟

سؤال بسیار ارزشمند و دقیقی است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی که شعار محوری آن تأسی به سیره حضرت امام حسین (ع) و مفهوم «هیئات منا الله» بود و حضرت امام خمینی (ع) نیز همواره مبارزان را به مکتب عاشورا ارجاع می‌دادند، توجه بسیاری از غیرمسلمانان به این مکتب جلب شد. با آغاز جنگ تحمیلی و استقبال رزمندگان اسلام از شهادت با شعار «یا حسین (ع)»، جهانیان شگفت‌زده شدند که چه نیروی عظیم و چه منبع الهام‌بخشی به فرماندهان و رزمندگان ایرانی چنین جرأت، ایثار و استقبال آگاهانه از شهادت را می‌بخشد. در سال‌های بعد نیز نقش‌آفرینی جدی رهبران جمهوری اسلامی ایران در حمایت از فلسطین و غزه، به‌ویژه در اوج مظلومیت و تنهایی مردم این سرزمین و نیز پشتیبانی از جنبش‌های استکبارستیز، این توجه را دوجندان کرد.

در سال‌های اخیر نیز با گسترش راهپیمایی عظیم اربعین حسینی، به‌عنوان بزرگ‌ترین اجتماع عبادی جهان و حضور گسترده غیرمسلمانان . از مسیحیان، هندوها، بوداییان و پیروان آیین جین گرفته تا خبرنگاران، پژوهشگران، گردشگران و حتی افراد فاقد وابستگی دینی . پرسش‌های فراوانی در ذهن افکار عمومی جهان شکل گرفت: پرسش‌هایی از این دست که: «صاحب اربعین کیست؟ امام حسین (ع) کیست؟ منشأ این جاذبه و مغناطیس شگفت‌انگیز چیست و از کجا سرچشمه می‌گیرد؟»

ما امروز در عصر «جنگ روایت‌ها» زندگی می‌کنیم و در این میدان، پیروز کسی است که روایت دقیق‌تر، صادقانه‌تر و اثرگذارتری ارائه کند. وظیفه ما این است که از یک‌سو، بهترین روایت از امام حسین (ع) و معارف عاشورا را با زبانی قابل‌فهم و ادبیاتی متناسب با مخاطبان غیرمسلمان عرضه کنیم و از سوی دیگر، دریابیم که آنان این واقعه را چگونه فهمیده و روایت کرده‌اند تا بتوانیم برداشت‌های نادرست را اصلاح و روایت‌های منصفانه را تقویت کنیم.

در معاونت آموزش و پژوهش بنیاد، روایت‌های مثبت و منفی درباره حضرت امام حسین (ع) و اربعین را در جهان غرب و کشورهای عربی رصد، شناسایی و ارزیابی کرده‌ایم. آثاری را که بیشترین هم‌سویی و هم‌ذات‌پنداری مثبت با معارف عاشورا داشته‌اند، انتخاب، ترجمه و منتشر کرده‌ایم و در موارد لازم نیز با نگارش مقدمه، پیشگفتار، پاورقی و نقدهای علمی، زمینه فهم دقیق‌تر آن‌ها را فراهم ساخته‌ایم.

هدف ما از این فعالیت‌ها، از یک‌سو معرفی این نگاه‌های منصفانه به جامعه دینی و پژوهشی کشور است و از سوی دیگر، فراهم کردن بستری برای پژوهش‌های مشترک و گفت‌وگوهای علمی در قلمروهای مشترک ادیان و مذاهب، با هدف تقویت هم‌افزایی بین‌دینی و ایجاد جبهه‌ای مشترک در برابر روایت‌سازی‌ها و اقدامات متنوع، گسترده و گاه سازمان‌یافته دشمنان در عرصه فرهنگ و دین است.

ادامه دارد...

گفت‌وگو و تنظیم: حمید کرمی